

Cognitieve hoogbegaafdheid als handicap in het reguliere onderwijs. Analyse van een oordeel van het ‘College voor de Rechten van de Mens’

Em. prof. dr. T. Mooij en mw. mr. F.M. Terpstra

September 2021

Inleiding

In een eerder artikel hebben wij een casus van een cognitief hoogbegaafde leerlinge in het reguliere onderwijs uitgewerkt.¹ Haar schoolervaringen in het ‘leerstofjaarsysteem’ bestaan uit vele sociaal-emotionele, cognitieve, somatische en gedragsproblemen. Duidelijk wordt hoe, vanaf schoolbegin, haar recht op ononderbroken ontwikkelingsprocessen niet wordt gerealiseerd. Wij toonden aan dat, zowel juridisch als onderwijswetenschappelijk, haar cognitieve hoogbegaafdheid in het reguliere onderwijs functioneert als een ‘handicap’. Juridisch werd de bewijsvoering onderbouwd via de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte; het Verdrag inzake rechten van personen met een handicap; het eerste protocol van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens; de Wet Primair Onderwijs; het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind; en jurisprudentie van het College voor de Rechten van de Mens (CvdRM). Onderwijswetenschappelijk gezien werd aangetoond dat het reguliere schoolsysteem de continue ontwikkeling blokkeert van alle leerlingen die, vanaf schoolbegin, qua ontwikkelingsniveau duidelijk naar beneden of naar boven afwijken van hun leeftijdgenoten. Gesteld werd dat, hoewel deze situatie al sedert 120 jaar bekend is, leerlingen bij schoolaanvang nog altijd slechts naar leeftijd in groepen worden ingedeeld. Hiermee worden de sociaal-emotionele, cognitieve, somatische en gedragsproblemen van de twee categorieën ‘risicoleerlingen’ in het reguliere onderwijs institutioneel voorgeprogrammeerd. Deze casus is dus geen uitzondering maar representeert de regel, hetgeen onder meer is gebleken in velerlei (onderwijs)onderzoek.²

Met deze bewijsvoering hebben de ouders van de betrokken leerlinge een oordeel gevraagd van het CvdRM. De ouders vroegen het College te beoordelen of een basisschool en een samenwerkingsverband verboden onderscheid hadden gemaakt en daardoor in strijd handelden met de Wet gelijke behandeling handicap/chronische ziekte (WGBH/CZ). In dit verband diende het College eerst te beoordelen of hoogbegaafdheid een handicap is in de zin van de WGBH/CZ.

¹ T. Mooij & F.M. Terpstra, *Regulier onderwijs impliceert handicap van cognitief hoogbegaafde leerlinge. Casus ‘wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte’ bij College voor de Rechten van de Mens*. Maarn: Terpstra Legal 2021. Zie <https://www.academia.edu/50894628>

² Zie T. Mooij & F.M. Terpstra 2021 (*supra* noot 1) en ook:
Inspectie van het Onderwijs, *De staat van het onderwijs 2019*, 's-Gravenhage: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2019.
Inspectie van het Onderwijs, *De staat van het onderwijs 2020*, 's-Gravenhage: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2020.
Inspectie van het Onderwijs, *De staat van het onderwijs 2021*, 's-Gravenhage: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2021.

Het College oordeelde dat dit niet het geval is.³ Wel wilde het College naar aanleiding van ‘deze belangrijke zaak’ een duidelijk signaal geven. Het stelde dat hoogbegaafde kinderen, net als ieder ander kind, recht hebben op onderwijs dat past bij hun onderwijsbehoefte en leerpotentieel. Het College beval daarom de demissionair minister van Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media aan de nodige maatregelen te treffen ter ondersteuning van hoogbegaafde kinderen.⁴ In dit artikel wordt de aan dit oordeel ten grondslag liggende argumentatie nader geanalyseerd.

Argumentatie van het College

De argumentatie van het College volgt eerst de opbouw van het verzoek van de ouders. Deze geven aan dat er tijdens de basisschooltijd niet voldoende rekening werd gehouden met de hoogbegaafdheid van hun kind. De basisschool wilde geen bijzondere aanpassingen doen, zoals speciale begeleiding of aangepaste leerstof. Hierdoor kon hun dochter jarenlang niet deelnemen aan het onderwijs en belandde zij noodgedwongen thuis. Volgens de ouders is het huidige onderwijssysteem beperkend ingericht. Hoogbegaafdheid zou volgens hen als handicap behandeld moeten worden om passend onderwijs mogelijk te maken voor hoogbegaafde kinderen.⁵

Het College vervolgt met de constatering dat, conform de WGBH/CZ, instellingen die werkzaam zijn op het gebied van onderwijs geen onderscheid mogen maken op grond van handicap of chronische ziekte bij het aanbieden of verlenen van toegang tot goederen en diensten. Dit houdt ook in dat zij doeltreffende aanpassingen moeten verrichten om de toegankelijkheid voor mensen met een handicap te verbeteren. Voordat beoordeeld kon worden of de basisschool in strijd handelde met de WGBH/CZ, diende het College eerst te bepalen of hoogbegaafdheid inderdaad aangemerkt kan worden als handicap. Dit deed het College mede in het licht van het VN-verdrag handicap, waar Nederland aan gebonden is.

Op grond van de WGBH/CZ is een handicap een ‘langdurige, fysieke, mentale, intellectuele of zintuigelijke beperking’. Verzoekers (ouders) hebben gesteld dat hun dochter vanwege haar hoogbegaafdheid op een andere manier leert dan kinderen met een gemiddeld IQ. Zij heeft minder herhaling nodig, heeft een hoge verwerkingssnelheid en leert op een abstracter niveau. Haar hersens werken meer associatief. Op de vraag of de beperkingen die de dochter vanwege haar hoogbegaafdheid ondervindt hieruit voortvloeien, hebben verzoekers ter zitting geantwoord dat het niet deze eigenschappen op zichzelf zijn die haar beletten om deel te nemen aan het onderwijs. Echter: de manier waarop het onderwijs wordt aangeboden sluit niet aan bij haar specifieke leerbehoefte die mede bepaald worden door haar hoogbegaafdheid. Als hun dochter op een andere wijze onderwijs zou krijgen, die wel aansluit bij de leerkenmerken die uit haar hoogbegaafdheid voortvloeien, zouden deze kenmerken haar volgens verzoekers niet beletten om deel te nemen aan het onderwijs. Verzoekers (de ouders) zijn dan ook van mening dat de wijze waarop het huidige onderwijssysteem is ingericht beperkend werkt en erin resulteert dat haar hoogbegaafdheid een handicap is.

³ <https://mensenrechten.nl/nl/nieuws/het-college-hoogbegaafdheid-geen-handicap-de-zin-van-de-wgbhcz-maar-tref-wel-de-nodige>

<https://mensenrechten.nl/nl/oordeel/2021-83>

<https://mensenrechten.nl/nl/oordeel/2021-84>

⁴ [Bekijk hier de brief aan demissionair minister Slob van Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media](#)

⁵ T. Mooij & F.M. Terpstra 2021 (*supra* noot 1).

Oordeel

Gelet op deze toelichting van de ouders overweegt het College het volgende. Dat het onderwijssysteem op onderdelen onvoldoende aansluit bij de onderwijsbehoefte van hoogbegaafde kinderen in het algemeen en het aan de dochter van verzoekers geboden onderwijs in het bijzonder, betekent niet dat zij, waar het specifiek gaat om haar hoogbegaafdheid, volledig wordt gehinderd in of uitgesloten van deelname aan het onderwijs dat wel wordt aangeboden. Daarom is de conclusie niet gerechtvaardigd dat in het onderhavige geval de hoogbegaafdheid van de dochter dient te worden aangemerkt als een 'handicap' in de zin van de WGBH/CZ.

Omdat het College van oordeel is dat niet is gebleken dat sprake is van een handicap in de zin van de WGBH/CZ, is het College niet bevoegd om te oordelen over de vraag of verweerders (basisschool en samenwerkingsverband) voldoende doeltreffende aanpassingen hebben verricht, en of sprake is geweest van intimidatie vanwege een handicap.

Analyse van de oordeelsvorming

De ouders stellen, op basis van de aangedragen feiten, dat hun dochter vanwege haar cognitieve hoogbegaafdheid niet heeft kunnen deelnemen aan het reguliere onderwijs. Zij heeft gedurende lange tijd thuisgezeten. Deze feiten worden door het College niet betwist. De toelichting van de ouders tijdens de rechtszitting wordt door het College echter op opvallende wijze veranderd. In de argumentatie van het College verschijnt plotseling de zinsnede 'op onderdelen'. Citaat: 'Dat het onderwijssysteem op onderdelen onvoldoende aansluit bij de onderwijsbehoefte van hoogbegaafde kinderen in het algemeen en het aan de dochter van verzoekers geboden onderwijs in het bijzonder, betekent niet dat zij, waar het specifiek gaat om haar hoogbegaafdheid, volledig wordt gehinderd in of uitgesloten van deelname aan het onderwijs dat wel wordt aangeboden.'

Het hier invoegen van 'op onderdelen' is niet gestoeld op de door de ouders aangedragen feiten.⁶ Deze niet verantwoorde invoeging is bovendien logisch onjuist: het onderwerp is steeds de voor dochter geheel falende schoolsystematiek inclusief pedagogische begeleiding en niet slechts een gebrekkig onderdeel hiervan. Deze invoeging is ook wetenschappelijk niet gelegitimeerd omdat deze ingaat tegen alle beschikbare theoretische én empirische psychologische en pedagogische evidentie. Dit wordt hier door ons (wederom) uitgewerkt en verantwoord.

Sinds het ontstaan van het reguliere onderwijs begin 1900 zijn de psychologische kenmerken en schoolproblemen van cognitief hoogbegaafde leerlingen in dit onderwijs al vele malen gedetailleerd beschreven en nauwkeurig geanalyseerd.⁷ Uit deze informatie komt een

⁶ T. Mooij & F.M. Terpstra 2021 (*supra* noot 1).

⁷ N. Colangelo, S.G. Assouline & M.U.M. Gross, *A nation deceived. How schools hold back America's brightest students (Volumes I and II)*, Iowa City, IA: The University of Iowa, International Center for Gifted Education and Talent Development 2004.

G. Franssen, 'Het verhaal van Jan, een hoogbegaafd kind', *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie* 1988, 13, p. 101-110.

J.W. Gardner, *Excellence. Can we be equal and excellent too?*, New York: Harper 1961.

A.D. de Groot, *Vijven en zessen*. Groningen: Wolters-Noordhoff 1966.

M.U.M. Gross, 'The use of radical acceleration in cases of extreme intellectual precocity', *Gifted Child Quarterly* 1992, 36(2), p. 91-99.

L. Kerpel & J. van de Leur, 'Voorschools lezen: een institutioneel probleem', *Mededelingen dr. Binet-stichting*, 1988, (31), 14-16.

P. Kohnstamm, *Persoonlijkheid in wording* (4e druk), Haarlem: Tjeenk Willink 1963.

eenduidig beeld naar voren. Vóór schoolaanvang kan een cognitief hoogbegaafd kind worden herkend aan de relatief (zeer) hoge functioneringsniveaus op een veelal samenhangend geheel van ontwikkelingskenmerken. In een reguliere school is het speel-/leeraanbod per groep leeftijdgebaseerd en dus afgestemd op vierjarigen. Hierdoor worden de ontwikkelingsprocessen van de cognitief hoogbegaafde leerling zeer ernstig verstoord. Ten eerste wordt dit kind geconfronteerd met speel-/leerstof die het al enkele jaren ‘voorbij’ is (het wordt ‘achteruit gezet’ in ontwikkeling); ten tweede wordt het kind sociaal geïsoleerd (qua interesse en ontwikkelingsmogelijkheden is het zijn leeftijdgenoten enkele jaren vooruit en dus ‘alleen gelaten’). De gevolgen van dit ‘gedwongen onderpresteren’ uit zich vanaf schoolbegin in toenemende emotionele onzekerheid; afnemend zelfvertrouwen; demotivatie voor school; groeiende faalangst; toenemende leer- en gedrags- of disciplineproblemen; (ortho)pedagogische problemen; zittenblijven, schoolverzuim of thuiszitten; afstroom naar een lager onderwijstype; en voortijdig schoolverlaten. De reguliere schoolkenmerken veroorzaken dus aantoonbaar een grote kwalitatieve achteruitgang in mogelijke bezigheden en ontwikkelingen van het kind en leiden aldus tot een algeheel disfunctioneren van het kind in school.

Bij een motorische, expressieve of anderssoortige hoogbegaafdheid behoeft de kindontwikkeling in een reguliere school niet per definitie te worden ontregeld, maar bij cognitieve hoogbegaafdheid is het conflict met de kenmerken van het kind institutioneel voorgeprogrammeerd en voor het kind tevens onontkoombaar.⁸ Een cognitief hoogbegaafd

-
- F.J. Mönks & G. Lehwald (Eds.), *Neugier, Erkundung und Begabung bei Kleinkindern*. München: Ernst Reinhardt Verlag 1991.
- F.J. Mönks & I.H. Ypenburg, ‘Hoogbegaafde kinderen op de basisschool’, *School* 1987, 15(3), p. 31-45.
- T. Mooij, *Schoolproblemen van hoogbegaafde kinderen. Richtlijnen voor passend onderwijs*, Muiderberg: Coutinho 1991.
- T. Mooij, Begaafd (onder)presteren in groep of klas; ontwikkeling van een interactionele multi-niveau theorie. In A. Collot d'Escury-Koenigs, T. Engelen-Snaterse, & L. Tjihuis (red.), *Gelukkig op school? Emotionele stoornissen en het functioneren op school*, Amsterdam / Lisse: Swets & Zeitlinger 1991, p. 163-182.
- T. Mooij, ‘Predicting (under)achievement of gifted children’, *European Journal for High Ability*, 1992, 3, p. 59-74.
- T. Mooij, ‘Begaafd in groep 1/2. Omgaan met (hoog)begaafde kinderen (1)’, *Het Jonge Kind* 1994, 22, 102-106.
- T. Mooij, ‘Onderwijsdifferentiatie en leerlingproblemen in Nederland, 1916-2015. Review van probleemanalyses, onderzoeken en effecten van beleidsmaatregelen. *Mens en Maatschappij*, 2016, 91(3), p. 235-269.
- T. Mooij, ‘Valkuilen van het leerstofjaarsysteem. Minst en meest gevorderde leerlingen de dupe’, *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 2021, 60(3), 37-43.
- T. Mooij & G. Driessen, ‘Differential ability and attainment in language and arithmetic of Dutch primary school pupils’, *British Journal of Educational Psychology* 2008, 78(3), p. 491-506.
- T. Mooij & E. Smeets, *Beginkenmerken van leerlingen in de basisschool*, Nijmegen: Katholieke Universiteit, ITS 1997.
- W.J. Nijhof, *Interne differentiatie als een innovatie*. 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1981.
- H. Parkhurst, *Education on the Dalton Plan*, New York: Dutton 1922.
- G. Révész, *Talent und Genie. Grundzüge einer Begabungspsychologie*, Bern: Francke 1952.
- P. Span, ‘Onderpresteren op school door hoogbegaafde leerlingen. Een ‘geval’’, *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 1988, 13, p. 121-129.
- J.R. Whitmore, *Giftedness, conflict and underachievement*, Boston (Mass.): Allyn & Bacon 1980.
- ⁸ N. Colangelo, S.G. Assouline & M.U.M. Gross, *A nation deceived. How schools hold back America's brightest students (Volumes I and II)*, Iowa City, IA: The University of Iowa, International Center for Gifted Education and Talent Development 2004.
- J.J. Gallagher, *Teaching the gifted child*, Boston: Allyn and Bacon 1975.
- L. Kerpel & J. van de Leur, ‘Voorschools lezen: een institutioneel probleem’, *Mededelingen dr. Binet-stichting*, 1988, (31), 14-16.
- T. Mooij, *Schoolproblemen van hoogbegaafde kinderen. Richtlijnen voor passend onderwijs*, Muiderberg: Coutinho 1991.

kind kan de eigen persoonsontwikkeling niet verdelen in een ‘gedwongen onderpresterend cognitief deel’ en een ‘schijnbaar deelnemen aan knutselwerkjes of expressie waaraan het al enkele jaren ontgroeid is’, zoals het College in zijn oordeel lijkt te suggereren. Eenvoudig gezegd: onderwijs dat slechts op onderdelen passend is, bestaat niet voor een cognitief hoogbegaafde leerling.

De redenering van het College wat betreft een cognitief hoogbegaafd kind in een tot onderpresteren dwingende schoolomgeving is daarmee geheel onjuist: de dochter wordt vanwege haar hoogbegaafdheid vanaf de eerste schooldagen wél volledig gehinderd in of uitgesloten van deelname aan het onderwijs zoals dat werd aangeboden. Zij heeft een ‘handicap’ die haar vanaf schoolbegin volledig ongeschikt maakt voor regulier onderwijs. De voor dochter bij schoolbegin interessante activiteiten bevinden zich in de lokalen van groepen 3 of hoger waartoe zij, in een reguliere school, geen toegang heeft. Deze redenering van het College is voorts ook onbegrijpelijk omdat dochter ziek is geworden door het schoolonderwijs en gedurende lange tijd thuis heeft gezeten.

Het College vervolgt echter met ‘Daarom is in dit geval niet gebleken van een ‘handicap’ in de zin van de WGBH/CZ en is het College niet bevoegd om hierover te oordelen.’ Deze conclusie berust, gezien het bovenstaande, op een ondeugdelijke motivatie. Het College zou op grond van bovengenoemde wetenschappelijke bewijsvoering dienen te concluderen dat, ook in het onderhavige geval, de hoogbegaafdheid van dochter dient te worden aangemerkt als een ‘handicap’ in de zin van de WGBH/CZ. Het College lijkt zich hiervan overigens wel bewust omdat het stelt dat het, vanuit zijn brede opdracht om als mensenrechteninstituut toe te zien op de naleving van mensenrechtenverdragen, de regering aanbeveelt dat, op grond van artikel 28 in combinatie met artikel 3 van het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 1989, hoogbegaafde kinderen net als ieder ander kind recht hebben op onderwijs dat past bij hun onderwijsbehoeften en leerpotentieel.⁹

Conclusie

Op zich is het goed dat het College de regering aanbeveelt de onderwijsverplichting aan cognitief hoogbegaafde kinderen adequaat in te richten. Maar deze schoolproblemen van cognitief hoogbegaafde leerlingen zijn al 120 jaar bekend en bestaan nog altijd in het reguliere onderwijs. Het is volstrekt niet duidelijk waarom deze aanbeveling van het College hierin verandering zou brengen. Echte onderwijsverbetering is slechts mogelijk via een individualiserend preventief onderwijsstelsel zoals ruim een eeuw geleden al voorgesteld.¹⁰ Een systematiek zoals in ‘Optimaliserend Onderwijs’ biedt hiervan een actueel, concreet voorbeeld.¹¹

⁹ [Bekijk hier de brief aan demissionair minister Slob van Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media](#)

¹⁰ P. Kohnstamm 1963 (*supra* noot 7).

H. Parkhurst 1922 (*supra* noot 7).

¹¹ T. Mooij, ‘Integrating gifted children into kindergarden by improving educational processes’, *Gifted Child Quarterly*, 1999, 43(2), 63-74.

T. Mooij, ‘Cognitief hoogbegaafde leerlingen en ‘Optimaliserend Onderwijs’ In: H. Brouwers (red.), *Het recht van het kind te zijn zoals het is*, Gorinchem: Narratio 2013, p. 111-134.

T. Mooij, ‘Optimaliserend Onderwijs’ voor elke leerling. Multiniveau theoretisch ontwerp en praktijkontwikkeling’, *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* 2016, 55(10), p. 459-483.

T. Mooij, *Schoolontwikkeling ‘Optimaliserend Onderwijs’ voor elke leerling. Handleiding voor leerkrachten / docenten, begeleiders en ouders*. Leiden: Kenniscentrum voor Makkelijk Lerenden 2021.